
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2012 (год. XXI), ISSN 0861-7902

ЗА МЪЖЕТЕ, МЪЖКАТА ЧЕСТ И СОЦИАЛНИТЕ ПОВЕЛИ НА ДИСКУРСА ПРЕЗ XIX ВЕК

ON MEN, MEN'S DIGNITY AND THE SOCIAL IMPERATIVES OF 19TH CENTURY DISCOURSE

Maja Razbojnikova-Frateva, „Jeder ist seines Unglücks Schmied.“
Männer und Männlichkeiten in Werken Theodor Fontanes. Berlin:
Frank & Timme, 2012. 327 S. ISBN: 978-3-86596-409-0

В едно неголямо, но реномирано германско издателство за научна литература през настоящата година се появи книгата на софийската германистка Майа Разбойникова-Фратева „*Всеки сам кове нещастieto си*. Мъже и мъжествености в романите на Теодор Фонтане“.

Този доста продуктивен германски писател от края на XIX век може да бъде считан за немския Флобер, тъй като последователно и задълбочено разкрива разрива между традиционните поведенчески норми за отношенията между половете и зараждащата се чувственост на модерната личност, търсеща свободно себеосъществяване в нерегламентирания връзки. Сюжетите на този тип романи взривяват самодоволната леност на буржоазните салони и принуждават обществото да изостави двойния морал на публично тайните афери, за да коригира извехтелите повели на дискурса за любовта.

Ефи Брист, Сесил, Франциска... всички те се люшкат между задълженията си към нелюбимия възрастен съпруг, гарантиращ им социално положение, материална сигурност и психическа стабилност, и забавленията си с изкусителните, спонтанни като пролетен вятър

бонвивани. В зората на бел епок романите на Фонтане показват първата фаза на женската еманципация в Европа. Пътят от нещастните съпруги през суфражетките до фаталните жени в началото на ХХ век е дълъг и труден, но извежда до пауърфеминизма след световните войни и вече самоуверената ироничност на жената в нашата съвременност. През цялото това време романите на Фонтане са четени и препрочитани по различни начини, напоследък от духовития политически коментатор Фридрих Делиус, от иконата на алтернативното германско кино Вернер Фасбиндер и от нобелиста Гюнтер Грас. Но винаги в центъра на тези прочити е стояла тя – недооценената, недоразбраната, недолюбената жена.

Век и половина след създаването им Майа Разбойникова-Фратева, която в редица свои предишни публикации е показала дълбоко познаване на историята на феминистичната литература, решава да обърне обектива на фонтаневедението към другата партия – тази на съпрузите и техния „забранен трагизъм на неobicаните“. Със забележителна лекота авторката сякаш „бъбри“ с читателя си, споделяйки мотивите си за избора на темата и методологията на изследването. И същевременно по неопровержим начин доказва и актуалността на поставения научен проблем, и необходимостта от неговото проучване в един още неразработен теоретичен ракурс, и връзката на тази публикация с „крайния потребител“ – студентската аудитория, която придава смисъла на научните ни дирения и открития. Това „бъбрене“ е всъщност комуникативно достъпният резултат на предшестващите задълбочени и трудоемки самотни занимания, онази вече преработена (рафинирана) редакция на изследователския продукт, известна ни от античността като „конверзация“ – форма на интелектуален обмен, която гарантира непринудено и същевременно сериозно обговаряне на дадения когнитивен обект и която Юрген Линк в наши дни ще определи като „прототип на интердискурсивна езикова игра“.

Фратева-Разбойникова изхожда от виждането, че художествената литература е съществена част от цялостния дискурс за пола, което означава, че литературните персонажи се влияят от, но и участват във изграждането на представите за мъжественост и женственост, характерни за даденото общество и епоха. Авторката полага

своето изследване върху взаимодействието между литературна наука и дискурсивен анализ. Общите положения, произтичащи от генеалогичния подход на Фуко, резултатите от проучването на историята на мъжествеността в рамките на джандър-изследванията на 80-те години на миналия век и социологическите разработки върху пола като социопсихологически конструкт водят до плурализиране на представите за мъжественост, при което в профила на мъжа се установяват и кризисни моменти, и тенденции към хегемония. Фратева-Разбойникова се самоопределя като изследовател в един „постструктуралистичен“ и „посттеоретичен“ етап. Нейният интердисциплинарен подход ѝ дава повод да трансформира литературоведската метафора на Гайзенханслоуке (че всеки изследовател от времето „след теорията“ трябва да избере един „жребец“ – текста, дискурса, културата или медиите, за да се понесе в откривателството) в друга метафора: настоящото изследване ще се движи като „дирижабъл с два коня – текста и дискурса“. С тази трансформация жената изследовател сякаш закачливо намига на читателите, в смисъл: оставете ги тези мъже с техните героически моноспектакли на бял кон, ние ще вършим работа, и то с всичко, което ни върши работа.

А Майа Фратева наистина е извършила огромна изследователка работа. Теоретичният метатекст е адекватен на композицията на книгата и заема малко повече от една четвърт от общия обем – дискурсивен анализ, литературна теория, джандър-изследвания се допълват от богат корпус документи из областта на фонтаневедението. Стилистичната овладяност на изложението формира благотворната среда за един съществен приносен момент: целесъобразното и целенасочено систематизиране на посочените четири архива от научни трудове, надлежно проучени, осмислени и коментирани с оглед на собствения изследователски интерес.

За осъществяване на изследването са избрани четири романа с повтарящ се наративен модел: любовен триъгълник от жена, съпруг и (почти) любовник: „Сесил“ (Cécile, 1887), „Прелюбодейката“ (L'Adultera, 1882), „Граф Петьофи“ (Graf Petöfy, 1884) и „Ефи Брист“ (Effi Briest, 1896). Главите в централната, четвърта част от изложението са фокусирани около главните персонажи мъже в тези текстове, а не се стремят към цялостен анализ на произведенията.

Сант Арно олицетворява провала на военната (основана на силово присъствие и горделива самодисциплина) мъжественост, Ван дер Щраатен – провала на маргиналната (неспособна на героизъм) мъжественост, у граф Петьофи се критикува вариативната (прикриваща нежни чувства) мъжественост, а барон фон Инцетен илюстрира провала на рефлексивната (подчинена на морални догми) мъжественост. Това е една ефективна изследователска стратегия, която показва, че вече изказаните в уводните глави съображения не са някаква „кръпка“ върху иначе самоцелен литературоведски анализ, а – напротив – че литературоведската разработка реално осъществява методическата синергия между външна и вътрешна структура, т.е. между генеалогия и поетика, дискурсивен анализ и херменевтика, системна теория и историография.

Изследването на Майа Разбойникова-Фратева представлява значителен принос към фонтаневедението, понеже проучва и аргументирано разкрива дискурсивната обусловеност на облика на мъжа като социален конструкт и житейски практики от края на XIX век. Тези културноисторически находки са осъществени благодарение на недогматичен изследователски подход, който обединява стойностни концепции от последните десетилетия и препрочита текстовете през призмата на постмодерното културознание.

Николина Бурнева